

is associated with the motivation of success. Educational motivation of students is associated with their desire for self-assertion: hubristic motivation and aspiration for superiority is positively associated with external and *introjected* regulation, aspiration for the perfection is associated with internal motivation. There is a negative relation between the aspiration for superiority and identified regulation. There is a connection between academic self-regulation and perfectionism: negatively self-oriented perfectionism is associated with the identified regulation and internal motivation; other-oriented perfectionism is positively associated with *introjected* perfectionism and *negatively* associated with identified regulation. It is shown that internal motivation as an interest in learning contradicts perfectionism of the personality. There is a connection determined between the principal type of responsibility and *introjected* and identified levels of self-regulation; although connection between normative type of regulatory responsibility and *introjected* and external regulation of educational activities. It is shown that the internal orientation of self-regulation of educational motivation tends to principle as a type of responsibility, and external – to normativity. The presented study reveals a role of responsibility, perfectionism, achievement motivation and hubristic motivation in self-regulation of students' educational activities.

Key words: academic self-regulation of students, hubristic motivation, perfectionism, responsibility, educational activities of students.

Отримано: 16.07.2014 р.

УДК 159.9.019.4:165.212

О.Ф. Хміляр
hmilar@ukr.net

СИМВОЛ ЕТНІЧНОГО «ІНШОГО» В КОНСТРУЮВАННІ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ

Khmliar O.F. The symbol of ethnic «Another» in personality's behavior design / O.F. Khmliar // Problems of Modern Psychology: Collection of research papers of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University, G.S. Kostiuk Institute of Psychology at the National Academy of Pedagogical Science of Ukraine / edited by S.D.Maksymenko, L.A.Onufrieva. – Issue 25. – Kamianets-Podilsky: Aksioma, 2014. – P. 596-608.

О.Ф. Хміляр. Символ етнічного «Іншого» в конструюванні поведінки особистості. Етнічний «Інший», виступаючи символічною фігурою, дозволяє особистості вибудовувати проект власної поведінки задля ефективної взаємодії в певному етнічному середовищі. Розглядаючи

образ етнічного «Іншого» як породження психічної реальності, автор статті вивчає як змінюється постать індивіда під впливом значимого етнічного «Іншого».

З'ясовано, що особистість як продукт символу, в кожному акті мовлення з «Іншим», наділяє його певними рисами і якостями, які, на її думку, мають бути йому притаманні. Це знаходить своє вираження в тому, що поведінка особистості спочатку формується в «Іншому» задля того, щоб потім повернутися в «Я»: у дії, в мовленні й в цілому вплинути на поведінку самого «Іншого». Доведено, що індивід набуває статусу особистості під кутом зору значимого «Іншого».

Встановлено, що образ етнічного «Іншого» відображаючи суб'єктивну дійсність, формується в особистості на основі спостережень, досвіду особистої взаємодії, а також на ґрунті догадок, пересторог, стереотипів. За таких умов етнічний «Інший» стає символом, проекцією, що дозволяє особистості вибудувати відповідний конструкт власної поведінки.

Виявлено, що поведінка етнічного «Іншого» в значній мірі залежить від культурної моделі (групової чи особистісної спрямованості), яка притаманна відповідній етнічній спільноті. В статті показано, які цінності сповідують представники індивідуальних та колективістських етнічних спільнот. Зазначено, наскільки важливо будувати комунікативну взаємодію з етнічним «Іншим» на основі врахування вимог етнічної культури. Виявлено, що етнічний «Інший» за певних умов стає «Чужим», від якого особистість дистанціюватиметься, захищаючи власну культуру. В статті розкривається, що знайомство з «Чужим», з одного боку, видається небезпечним, а з другого – захоплює, обіцяє нові знання, розширює кругозір.

Ключові слова: етнічний «Інший», символ, особистість, образ, поведінка особистості, символічна регуляція поведінки, символічна взаємодія, культура, «свій-чужий».

О.Ф. Хмиляр. Символ етнічного «Другого» в конструюванні поведінки людини. Етнічний «Другой», являясь символической фигурой даёт возможность личности выстроить проект личного поведения с целью эффективного взаимодействия в соответствующей этнической среде. Рассматривая образ этнического «Другого» как порождение психической реальности, автор статьи изучает, как изменяется фигура индивида под влиянием значимого этнического «Другого».

Выяснено, что личность как продукт символа, в каждом акте речи с «Другим», наделяет его определёнными чертами и качествами, которые, по её мнению, должны быть ему присущи. Это находит своё выражение в том, что поведение личности сначала формируется в «Другом», для того, чтобы потом вернуться в «Я»: в действии, в речи и в целом повлиять на поведение самого «Другого». Доказано, что индивид приобретает статус личности под углом зрения значимого «Другого».

Установлено, что образ этнического «Другого», отражая субъективную действительность, формируется в личности на основе наблюдений, опыта личного взаимодействия, а также на почве догадок, пред-

остережений, стереотипов. При таких умовах етнічний «Другой» стає символом, проекцією, що дозволяє особистості вибудувати відповідний конструкт власної поведінки.

Виявлено, що поведінка етнічного «Другого» в значимій ступені залежить від культурної моделі (групової або особистісної спрямованості), властивій відповідній етнічній спільноті. В статті показано, які цінності визнають представники індивідуальних і колективістських етнічних спільнот. Вказано, наскільки важливо будувати комунікативне взаємодія з етнічним «Другим» на основі урахування вимог етнічної культури. Виявлено, що етнічний «Другой» при певних умовах стає «Чужим», від якого особистість дистанціюється, захищаючи власну культуру. В статті розкривається, що знайомство з «Чужим», з однієї сторони, здається небезпечним, а з іншої – захоплює, обіцяє нові знання, розширює кругозір.

Ключові слова: етнічний «Другой», символ, особистість, образ, поведінка особистості, символічна регуляція поведінки, символічне взаємодія, культура, «свій-чужий».

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасні засоби спілкування дозволяють щорічно десяткам мільйонів людей безпосередньо знайомитися з особливостями і цінностями культур інших народів. З перших контактів людина швидко переконується, що представники цих культур по-різному реагують на оточуючий світ: у них своя система цінностей, норми поведінки, які суттєво відрізняються від прийнятих в їхній рідній культурі. В ситуації розходження чи неспівпадіння явищ іншої культури з прийнятими в «своєй» виникає поняття «Інший», «Чужий».

До проблеми «Іншого» як символічної форми поведінкової регуляції особистості психологи зверталися й продовжують звертатися незалежно від теоретичних і методологічних позицій, які вони відстоюють. Існування «Іншого» – важлива умова, яка дозволяє вказати на існування «Я».

Філософсько-психологічні концепції, розглядаючи роль «Іншого», окреслюють коло функцій, які він (Інший) покликаний реалізувати під час конструювання власної поведінки. В різних теоріях роль «Іншого» отожднюється як із зовнішнім об'єктивним спостерігачем в соціумі, так і з принципово невідомою суб'єктивною частиною «Я». Оскільки поведінка особистості завжди вибудовується в просторі відношень з «Іншим», нагальною потребою постає проблема впливу символу «Іншого» на конструювання власного «Я».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковується розв'язання проблеми. Інтерес до проблеми «Свій-Інший-

Чужий» обумовлюється спробою цивілізованого вирішення низку психологічних, соціальних та політичних конфліктів, в основі яких лежить стереотип сприйняття інших культурних цінностей як чогось суперечного своєму, «правильному». Акцент робиться, в основному, на вербальній агресії, соціальній диференціації людей за мовною ознакою. Серед численних досліджень науковців, присвячених соціокультурним детермінантам функціонування соціуму, розвитку мовної картини світу, можна виділити роботи О.Ф.Лосєва, М.М.Бахтіна, К.Леві-Строса, Е.Кассіра, Т.А.Ван Дейка, Е.Сепіра, О.О.Потебні, В.П.Зінченка, Л.В.Щерби та ін.

Разом з тим, безліч проблемних питань залишається поза межами інтересів учених. Не досліджено зміст і смисл поняття «Іншого», немає однозначності у співвідношенні різних соціальних варіантів «Іншого», не вивчено символічну роль етнічного «Іншого» в конструюванні поведінки особистості. Не враховується вплив психологічних явищ, які формують мовну картину світу представників різних етнічних спільнот. Мова йде про явища, які наочно демонструють кардинальні зміни в свідомості людини, й про формування мовної реальності залежно від взаємовпливу й взаємопроникнення різних етнічних культур.

Символічна взаємодія з «Іншим»

Проблематика символічної взаємодії з «Іншим» розкривалася в працях Ж.П.Сартра, М.Хайдеггера, З.Фрейда, Ж.Лакана, О.Ф.Лосєва. Згідно з Ж.П.Сартром, людині не дано можливості виявити справжнє єство на основі дорефлексивного буття в собі. Тому виявлення «Я» відбувається немовби з одночасною втратою буття в собі й усвідомленням цієї втрати. Саме усвідомлення втрати, власних пустот і «ніщо» Ж.П.Сартр визначає як абсолютну свободу буття для себе [1, с. 123-125]. Процес самоствердження, за Сартром, є ніщо інше, як втеча людини від «ніщо» й свободи, це самообман, єдиним виходом з якого є набуття повноти сутності в «Іншому», представникові соціального світу, з яким людина розділяє буття для «Іншого».

В новому модусі буття «Інший» постає символічною фігурою закону, а проект власної поведінки, що вибудовується, немовби пропонується йому для затвердження автентичності. В той же час, легітимізуючи сутність, «Інший» завжди обмежує свободу «Я». Відповідно особистість приречена на постійну боротьбу між набуттям сутності й збереження свободи [2].

Побудова символічної взаємодії «Я» для себе та «Іншого» в значній мірі визначили спрямованість сучасної психологічної науки, постмодерністських і постструктуралістських гуманитар-

них тенденцій. Іntenція розуміння завжди містить в собі запитання, яке репрезентується в мові та символі. Саме мова та символ дозволяють (забороняють) сущому бути. Згідно з М.Хайдеггером в символі коріниться відповідь на запитання значимого: «що це є» і «для чого це є». Символ наділяє особистість потребою пізнати себе й оточуюче сутнісне «Я». Сутність людини проявляється в символі [3, с. 321].

«В психоаналітичному смислі – пише З.Фрейд – символічним є те, чого не вистачає. В більш широкому розумінні символічне вказує на те, що було втрачено (предмети, близькі люди). Символічна функція не лише вказує на те, що функція недостатності є невід’ємною частиною будь-якої людської діяльності, вона підкреслює, що можливе зіткнення з втратою передбачає обов’язкове включення її в загальну структуру» [4, с. 103]. Звідси слідує, що не людина створює символічний порядок, а символічний порядок створює людину завдяки значимому впливу мовлення. Отже, символічний порядок встановлює власну, незалежну від суб’єкта означену послідовність, яка створює місце для «Іншого», несвідомого, від якого суб’єкт повністю залежить. На думку З.Фрейда, саме в «Іншому» знаходиться місце значимого. Роль аналітика якраз і полягає в тому, щоб він взяв на себе символічну функцію «Іншого» не як людини, а як місця. В цьому смислі символ, як чуттєво-інтуїтивний образ, навертає нас до надчуттєвої реальності «Іншого».

З вищесказаного можемо визначити мету нашої статті: з’ясувати основні аспекти, яких набуває постать індивіда, коли визначальним стає значимий етнічний «Інший», представник іншого етносу і культури та розглянути значимого етнічного «Іншого» як одне із системоутворюючих понять у вивченні символічної поведінки особистості.

Виклад основного матеріалу. Ж.Лакан, базуючись на методології класичного психоаналізу Фрейда, теоріях психолінгвістики, ідеях М.Хайдеггера розглядає буття особистості як символ, що реалізується під впливом «Іншого». Услід за Ж.П.Сартром, Ж.Лакан відстоює ідею принципової недоступності повної автентичності особистості, перефразовуючи висловлювання Р.Декарта – «Я мислю там, де не існую, й існую там, де не мислю» [5]. Розглядаючи поведінку особистості як таку, що утворена реєстрами Реального, Уявного і Символічного, автор визначає поведінку автентичної несвідомої особистості як Реальне – недосяжне вмістилище всіх стверджуючих особистість інстинктів і потягів. Згідно з Ж.Лаканом, неусвідомлювана по-

ведінка Реального структурується у вигляді символу [5]. Однак у символі, зміст Реального лише маркований, за допомогою певних слів і концептів, що його означають. Отже, поведінка особистості настільки переживається нею як автентична, наскільки вдало вона підбирає означаючий зміст для об'єктивізації власного Реального.

Сам процес символічної регуляції поведінки особистості згідно з Ж.Лаканом, полягає у підборі значимих для вираження значимих множинних змістів реєстру Реального. Отже, особистість, є продуктом символу, що спрямовується в соціальний простір до значимого «Іншого», який уособлює в собі культуру і закон. Водночас, Ж.Лакан відмічає нестабільність поведінки особистості – остання завжди позначається *символом*, який вона втілює в «Іншому», і *поглядом*, який на неї спрямовує «Інший». Згідно з логікою Лакана поведінка особистості – це складна гра, яка, існуючи між суб'єктом і значимим «Іншим», розгортається в мовленні й спрямовується до «Іншого».

Згідно з Ж.Лаканом, особистість заново набуває й конститує свою поведінку в кожному акті мовлення з «Іншим», наділяючи його такими рисами та якостями, які дозволяють «Іншому» так вибудувати свою поведінку, як цього бажає сама особистість. Отже, поведінка особистості спочатку формується в «Іншому» задля того, щоб потім повернутися в «Я» у дії, мовленні й в цілому вплинути на поведінку самого «Іншого». В цьому сенсі, поведінка – це завжди поняття інтерсуб'єктивне, контекстуальне. Незмінним є її основна властивість – стверджувати межу між «Я» та «Іншим».

Зберігаючи соціальну роль «Іншого», особистість активно включена в побудову власної суб'єктності. Індивід первинно набуває статусу особистості під кутом зору значимого «Іншого» [2; 5]. Це не протирічить традиційному розумінню поведінки, яка встановлює відмінність між «Я» і світом інших людей, де поведінка особистості існує як факт її визнання іншими. Однак розуміння символічної регуляції поведінки через призму «Іншого» набуває важливих властивостей: 1) «Інший» стає частиною суб'єктності індивіда, не втрачаючи свого позасуб'єктного характеру (суб'єкт ідентифікується не з фігурою, а бажаннями «Іншого»); 2) поведінка особистості перед значимим «Іншим» розкриває себе в тій мірі, в якій вона шукає істинності розуміння й легітимності власного «Я»; 3) в діалозі «Я-Інший» символічна поведінка отримує можливість проявити себе на фоні різноманітності «Іншого», з яким людина вступає в реальні, уявні або символічні відношення.

Цікаве бачення щодо виокремлення поглядів особистості під кутом зору значимого «Іншого» знаходимо в О.Ф.Лосєва, яке він розкриває на прикладі знаку [6]. Формуючи аксіому, згідно з якою «Будь-який знак передбачає для себе того чи іншого поза знакового, але цілком специфічного носія», О.Ф.Лосєв запитує: «Чи може знак мови бути знаком, якщо його носій, так звана, субстанція зводиться лише до нього самого?» [6, с. 77]. Якби такий знак дійсно існував, він був би лише знаком, нехай і людським, але не мав би жодних відмінностей всередині самого себе будучи одним і тим же. Дану тезу О.Ф.Лосєв розкриває на прикладі білого кольору, показуючи, що якби все на світі було біле (предмети, речі, люди, рослини, тварини, вся земля...) ми взагалі б не могли вести мову про будь-який колір. Тому відсутність контакту з «Іншим» позбавила б людину бути самою собою взагалі.

Образ етнічного «Іншого» – це перш за все породження психічної реальності. З одного боку «Інший» як суб'єкт пізнання визначається особистістю через досвід реальної повсякденної взаємодії, спостережень і описань. З другого – образ «Іншого» складається із догадок, побічних знань особистості, пересторог, пропозицій, які претендують на достовірність факту, а сам етнічний «Інший» у більшій степені постає як створений, а не описаний. Кожному з двох описань характерний свій тип дискурсу. Дискурс щодо етнічного «Іншого» другого типу, як правило, афективно навантажений, більш чуттєво-інтуїтивний в плані використання семантичних мовних одиниць. Характеризуючи «Іншого» другого типу, найчастіше використовують такі дієслова: «здається», «відчувається», «інтуїція підказує».

Етнічний «Інший» неминуче присутній в символах людей різних етнокультурних груп. Вивчення психології символічної регуляції поведінки через призму етнічного «Іншого» дозволяє оцінити власні здібності, провести межу між власною поведінкою й поведінкою етнічного «Іншого». Від того, як проводиться подібна межа, як розуміється етнічна відмінність, залежатиме конструювання поведінки особистості.

Головним індикатором цього процесу є відмінність, яку суб'єкт вводить між собою та «Іншим». В якості відмінності може виступати будь-який довільний зміст досвіду або знання про себе й етнічного «Іншого». Якщо в якості змісту для формування відмінностей в сфері етнічного і соціального вибираються особистісні властивості людини, то ми стикаємося з найбільш «злісними» стереотипами – «всі євреї...», «всі грузини...» [2].

Етнічний «Інший» є швидше символом, образом, проекцією, а поведінка особистості відносно етнічного «Іншого», впливаючи з досвіду, менше конструюється, усвідомлюється, є радше загадкою, яка викликає напруженість. «Від пориву серця до удару кулаком – обличчя чужого заставляє нас відкривати наш потаємний спосіб сприймання світу, розглядає всіх нас, включаючи найбільш родинні й закриті співтовариства» [7, с. 89] – так за Ю.Кристевою можна визначити зустріч з породжуючим етнічним «Іншим». Етнічний «Інший», зустріч з яким відбулася вперше, є швидше «Чужим», проблемність співіснування з яким викликає необхідність в трансформації власної поведінки. Водночас, етнічний «Інший» одночасно зберігає в собі риси, які притаманні його етносу, й служить символічною фігурою проєкцій особистості. Формування амбівалентного образу етнічного «Іншого» найбільш ефективно протікає в просторі інтерсуб'єктності, в якому етнічний «Інший» часто з фігури описання перетворюється в фігуру діалогу, перед якою особистість відстоює свою ідентичність, до якої звертається з питанням, чи, навпаки, відповідає на запитання, поставлені етнічним «Іншим».

Досліджуючи символічну регуляцію поведінки через призму етнічного «Іншого», ми цікавилися відбитком, який накладає культура на зміст ототожнень, що реалізуються людиною в рамках відповідної культурної моделі – групової або особистісної спрямованості.

В психологічній науці, як пише О.Є.Духніч, культурна модель розкривається через засоби універсальних конструктів чи синдромів культури, які дозволяють співвідносити й порівнювати моделі між собою [2]. Культурний синдром в крос-культурній психології розглядається як набір норм, цінностей, установок та моделей поведінки, завдяки яким одна культура відрізняється від іншої [8]. Найбільш явним й універсальним, на думку Н.Тріандіса є синдром індивідуалізму-колективізму, відносно якого безліч етнічних культур можна організувати в єдину шкалу [8, с. 174-176]. Для більшої чіткості даний синдром визначається чотирма відмінними ознаками: 1) визначенням «Я» як незалежного (для індивідуалізму) або взаємозалежного (для колективізму); 2) верховенством особистих або внутрішніх групових цілей; 3) першочерговою увагою до установок або норм, як детермінантів соціальної поведінки; 4) важливістю обміну або суспільних відношень.

На індивідуальному рівні аналізу, який не завжди співпадає з аналізом на рівні культур, Н.Тріандіс вводить поняття ідеоцентрик (індивідуалістична культура) і аллоцентрик (колективіст-

ська культура) [8]. Ідеоцентрики більше покладаються на внутрішні переконання й емоції й менше – на інформацію, отриману від інших людей. Вони орієнтовані на діяльність й індивідуальні досягнення, а будь-які соціальні обов’язки вважають договірними. Аллоцентрики оцінюють себе в груповій динаміці, більш залежні в своїх внутрішніх переконаннях від членів групи, соціальні обов’язки вважають завчасно визначеними й закріпленими в традиціях відношень між людьми. Відмінності, які різнять ідеоцентриків від аллоцентриків, пов’язані з міжособистісними та міжгруповими відношеннями відображені в табл. 1.

Таблиця 1

Відмінності між ідеоцентриками та аллоцентриками

Категорії відмінностей	Ідеоцентри	Аллоцентри
Змістова частина «Я»	Індивідуальні відмінності	Соціальні категорії
Шлях досягнення самоактуалізації	«Я роблю те, що хочу»	«Я не є тягарем для групи»
Базові цінності	Індивідуалістичні	Колективістські
Регуляція поведінки	Особистісні атитюди і оцінка вартості вигоди	Інгрупові норми
Особисті цілі відносно групових цілей	Особисті цілі є значущими відносно групових	Групові цілі є значущими відносно особистісних
Відмінності між інгрупою і аутгрупою	Слабкі	Сильні
Інгрупова і аутгрупова гомогенність	Аутгрупа менш гомогенна	Інгрупа більш гомогенна
Тип відношень	Горизонтальний	Вертикальний

Як бачимо, тип особистості, який домінує в етносі, може слугувати основою для віднесення всього етносу до колективістського або індивідуального.

Символічна постать етнічного «Іншого» як «Чужого» та «Свого»

Етнічний «Інший» – це та символічна фігура, яка дозволяє особистості наблизитися або віддалитися від власної етнічності, яка визнає її відмінність і чужість. Етнічний «Інший» символізує дефіцит суб’єктності в тій сфері, де, на думку респондента, його здібність щодо ідентифікації ширша. Нерідко етнічний «Інший» є Чужим, тим, від кого особистість дистанціюється, кого остерігається, перед ким захищає власну культуру, кровну

і родову належність, світогляд. В цьому випадку виникає нова опозиція Свій-Чужий, яка вказує на більш часткову й архаїчну відносно побудови суб'єктності функцію – означування й ідентифікацію оточуючого простору.

Наявність етнічного «Іншого» як «Чужого» вказує на проблеми символічної регуляції поведінки. Людина, стикаючись з чужою культурою, переживає нові почуття і відчуття під час взаємодії з невідомими й незрозумілими культурними явищами. Їхня гама досить широка: від простого здивування – до незадоволення й протесту. Як показують результати досліджень, для того щоб зорієнтуватися в чужій культурі, недостатньо використовувати лише свої знання й спостерігати за поведінкою чужинців. Значно важливіше зрозуміти чужу культуру, осмислити місце і значення нових символів і включити їх в конструкт своєї поведінки й образу життя.

Інтерпретація постаті «Іншого» як «Чужого» має декілька значень і смислів: а) чужий, як нетутешній, іноземець, що перебуває за межами рідної культури; б) чужий як дивний, незвичний, який контрастує з прийнятим і звичним оточенням; в) чужий як невідомий, незнайомий, недоступний для пізнання; г) ужий як надприродний, всемогутній, перед яким людина безсила; д) чужий як злий, який несе загрозу для життя. Представлені семантичні варіанти «чужого» дозволяють розглядати його як такого, що знаходиться за межами зрозумілого, звичного, уявного. Натомість «свій» є свідченням знайомого, звичного, зрозумілого сприйняття людиною оточуючого світу [9].

В контактах представників різних етнічних спільнот стикаються різні культурно-специфічні погляди на світ: кожен з партнерів первинно не усвідомлює відмінності в цих поглядах, вважаючи свої уявлення нормальними, а уявлення іншого – ні. Подекуди виявляється відкрите несприйняття, під час якого думка і розуміння не співпадають. Як правило, дві сторони не ставлять під сумнів «своє істинне», а займають етноцентричну позицію, приписуючи іншій стороні глухість, неповагу або злий намір.

Під час контактів з представником іншої культури людина неначе відправляється в іншу країну. Вона виходить за межі кола звичних понять й потрапляє в невідомий, але привабливий інший світ. З одного боку «Чужий», як невідомий, видається небезпечним, а з другого – все нове захоплює, обіцяє нові знання, розширює кругозір й життєвий досвід. На думку В.В.Колесова, свій – це той, хто близький тобі, є начебто другим «Я», завжди одна конкретна особа. Свій, як правило, не оцінюється, оскільки вже до-

сить того, що він твій друг, родич, і тому пов'язаний своєю долею з тобою назавжди. Чужий завжди піддається оцінюванню [10].

Розмежування людей на ближніх та дальніх знаходимо в філософії Ніцше, яка змінює фундаментальну християнську настанову – «люби не ближніх, а дальніх». За Ніцше, етична дистанція залежить не від особистих вчинків, а від соціальних відносин: «дальні оплачують вашу любов до ближнього» [11]. Розмежування на своїх та чужих не простежується в спокійні періоди життя суспільства. Питання «Хто є хто, де свої, де чужі» виникає в умовах конфліктної ситуації. На думку Ніцше, лише конфлікт та війна в соціальному світі дозволяють справді побачити, хто ближній, хто дальній, хто свій, а хто чужий.

Засадничі цінності «Свого», як правило ідентичні самості, а не лише схожі, оскільки схожість, як така, завжди дасть збій, призведе до конфлікту. Свій, ставши «Чужим» завжди віддалятиметься, створюватиме інше майбутнє. В такій ситуації Чужий завжди говоритиме: «Подивись, я свій, я не змінився, ми ж з тобою маємо спільне минуле, нам є що згадати, нам разом було добре» [11, с. 89]. Чужий завжди апелює до минулого. Свій завжди апелює до майбутнього. Конфлікт перетворюється на війну тоді, коли більш далекоглядний каже Чужому: «У нас немає спільного майбутнього. Саме тоді Чужий стає ворогом».

Висновки. Образ етнічного «Іншого», виступаючи породженням психічної реальності, дозволяє особистості активно вибудовувати власну поведінку виходячи з конструктивних моделей етнічного середовища. Зберігаючи в собі риси, які притаманні певному етносу, етнічний «Інший» слугує символічною проекцією, з якою особистість веде діалог, відстоює свою позицію, запозичує риси «Іншого» задля розуміння та взаємодії з ним.

Перспективи подальших наукових розвідок ми вбачаємо у вивченні шляхів видозмінення культурної етнічної моделі в середовищі етносу, до якого належить людина й закріплення її в досвіді особистості, а також у з'ясуванні розбіжностей в системі кодування, передачі та декодування повідомлень і регуляції дій символами, які склалися в етнічних спільнотах.

Список використаних джерел

1. Сартр Ж. П. Бытие и Ничто / Ж.П.Сартр. – Екатеринбург, 2000. – С. 123-125.
2. Духнич О.Е. Нарратив субъектности/идентичности как диалог с Этническим Другим и основа построения интерсубъективной идентичности личности / О.Е.Духнич // Збір-

- ник наукових праць Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України; за заг. ред. С.Д.Максименко. – К. – Т. VIII. – Вип. 2. – С.106-112.
3. Хайдеггер М. Бытие и время / М.Хайдеггер. – М.: Ad Marginem, 1997. – 321 с.
 4. Фрейд З. Массовая психология и анализ человеческого «Я» / З.Фрейд // «Я» и «Оно». Труды разных лет: в 2 т. – Тб.: Мерани, 1992. – Т. 1. – 103 с.
 5. Лакан Ж. Функция и поле речи и языка в психоанализе / Ж.Лакан. – М.: Гнозис, 1995. – 101 с.
 6. Лосев А.Ф. Проблема символа и реалистическое искусство / А.Ф.Лосев. – 2-е изд., испр. – М.: Искусство, 1995. – С. 77.
 7. Кристева Ю. Сила ужаса. Эссе об отвращении / Ю.Кристева. – СПб.: Алетейя, 2003. – 256 с.
 8. Triandis H.C. Culture and social behavior / H.C.Triandis. – N.Y., 1994. – P. 55-56.
 9. Копелев Л.З. Чужие / Л.З.Копелев // Одиссей. Человек в истории. Образ «другого» в культуре. – М.: Наука, 1994. – С. 8-18.
 10. Колесов В.В. Мир человека в слове Древней Руси / В.В.Колесов. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1986. – 312 с.
 11. Ніцше Ф. По той бік добра і зла. Генеалогія моралі / Ф.Ніцше. – Львів: Літопис, 2002. – 320 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Sartr Zh. P. Bytie i Nichto / Zh.P.Sartr. – Ekaterinburg, 2000. – S. 123-125.
2. Duhnich O.E. Narrativ subektnosti/identichnosti kak dialog s Jetnicheskim Drugim i osnova postroenija intersubektivnoj identichnosti lichnosti / O.E.Duhnich // Zbirnik naukovih prac Institutu psihologii imeni G.S.Kostjuka APN Ukraini; za zag. red. S.D.Maksimenko. – K. – T. VIII. – Vip. 2. – S.106-112.
3. Hajdegger M. Bytie i vremja / M.Hajdegger. – M.: Ad Marginem, 1997. – S. 321.
4. Frejd Z. Massovaja psihologija i analiz chelovecheskogo «Ja» / Z.Frejd // «Ja» i «Ono». Trudy raznyh let: v 2 t. – Tб.: Merani, 1992. – Т. 1. – S. 103.
5. Lakan Zh. Funkcija i pole rechi i jazyka v psihoanalize / Zh.Lakan. – М.: Gnozis, 1995. – 101 s.
6. Losev A.F. Problema simvola i realisticheskoe iskusstvo. / A.F.Losev. – 2-e izd., ispr. – М.: Iskusstvo, 1995. – S. 77.
7. Kristeva Ju. Sila uzhasa. Jesse ob otvrashhenii / Ju.Kristeva. – SPb.: Aletejja, 2003. – 256 s.

8. Triandis H.C. Culture and social behavior / H.C.Triandis.– N.Y., 1994. – P. 55-56.
9. Kopelev L.Z. Chuzhie / L.Z.Kopelev // Odissej. Chelovek v istorii. Obraz «drugogo» v kul'ture. – M.: Nauka, 1994. – S. 8-18.
10. Kolesov V.V. Mir cheloveka v slove Drevnej Rusi / V.V.Kolesov. – L.: Izd-vo Leningradskogo un-ta, 1986. – 312 s.
11. Nicshe F. Po toj bik dobra i zla. Genealogija morali / F.Nicshe.– L'viv: Litopis, 2002. – 320 s.

O.F. Khmiliar. The symbol of ethnic «Another» in personality's behavior design. Ethnic «Another» when appearing as a symbolic figure allows creating a project of personal behavior for the purpose of effective interaction in certain ethnic environment.

Scrutinizing the character of Ethnic «Another», as a product of psychic reality, the author examines how the figure of the individual alters under the influence of significant Ethnic «Another».

It is elucidated that an individual, being a product of symbol, in every act of an interaction with «Another», giving him/her certain traits and qualities, which, in his/her opinion, has to be the characteristic of the individual. This is reflected in the fact that individual behavior is initially formed in the «Another», in order to go back to «I»: to affect the behavior of the «Another» in an action, in a speech and in general. It is proved that an individual acquires the status of an individual from the perspective of a meaningful «Another».

It is determined that character of Ethnic «Another» reflecting the subjective reality is formed in the personality based on observations, experience of personal intercommunication, conjectures, warnings, and stereotypes. Under such circumstances the Ethnic «Another» becomes a symbol, projection, that allows the individual to build an appropriate construct of his/her own behavior.

It is revealed that the behavior of Ethnic «Another» is largely dependent on the cultural model (of a group or personal orientation), which belongs to the respective ethnic communities. In the article it is depicted which values are possessed by the representatives of individual and/or collective ethnic communities. The importance of building a communicative interaction with Ethnic «Another» based on the requirements of ethnic culture is noted. It is revealed that the Ethnic «Another» under certain conditions, becomes an «Alien», from which an individual will dissociate while protecting their own culture. The article reveals that the acquaintance with «Alien», on the one hand seems to be dangerous, but on the other – exciting, promising new knowledge and expands personal horizons.

Key words: Ethnic «Another», symbol, individual, character, individual behavior, symbolic regulation of behavior, symbolic interaction, friend or foe.

Отримано: 26.07.2014 р.